

KIRJE „POHJOISELLE LIITOLLE“⁴⁰

HUOMAUTUKSIA „POHJOISEN LIITON“ OHJELMAAN

Ennen kaikkea on pantava merkille „ohjelman” peruspuutteellisuus *muodon* kannalta, nimittäin: tieteellisen sosialismin periaatteellisten perusväittämien sekoittaminen ei ainoastaan yhden hetken, vaan vieläpä yhden paikkakunnankin ahtaiden konkreettisten tehtävien kanssa. Tämä puutteellisuus tulee ilmi heti, kun vain käy läpi ohjelman kaikkien 15 pykälän sisällön. Tehkäämme se.

1. § — työväenliikkeen päämäärä yleensä.
2. § — tämän päämäärän saavuttamisen perusehto.
3. § — *Venäjän* sosialidemokratian lähin poliittinen tehtävä.
4. § — Venäjän sosialidemokratian suhde liberaaleihin y.m.
5. § — samaa.
6. § — „luokka” ja „puolue” käsitteet (erillinen erimielisyys „ekonomistien” kanssa).
7. § — agitaation käytännölliset tehtävät.
8. § — propagandan merkitys.
9. § — mielenosoituksista ja manifestaatioista.
10. § — toukokuun 1 päivän juhlimisesta.
11. § — helmikuun 19 pn lentolehtiset ja mielenosoitukset.
12. § — taloudellinen taistelu ja sosiaaliset reformit.
13. § — ei ainoastaan puolustus-, vaan myös hyökkäystaistelun välttämättömyys työläisten taholta.
14. § — aktiivinen eikä ainoastaan passiivinen osuus lakkojen suhteen.
15. § — lakot parhaana taistelukeinona.

On helppo huomata, että sisällöltään näin erilaiset pykälät olisi pitänyt jakaa eri osastoihin (muuten ovat mahdollisia huomattavat väärinkäsitykset sellaisen yleisön taholta, joka ei kykene erottamaan peruseriaatteita hetken käytännöllisistä tehtävistä). Ei ole ainoastaan epämukavaa, vaan suorastaan väärin ja kaksimielistä asettaa rinnakkain sekä maininta sosialismin lopullisesta päämäärästä ja selitys ekonomistien suhteen tahi määritelmä lakkojen merkityksestä. Olisi pitänyt erottaa selvästi yleisten vakaumustensa periaatteellinen selitys, sitten osoittaa puolueen poliittiset tehtävät siten, kuin „Pohjoinen liitto” ne ymmärtää, ja kolmanneksi, erottaa näistä sanan varsinaisessa mielessä ohjelmateeseistä järjestön („Pohjoinen liitto”) *päätöslauselmat* käytännöllistä liikettä koskevien kysymysten johdosta (§§ 7—11 ja 13—15). 6. § olisi pitänyt olla erikseen osoittamassa „Pohjoisen liiton” suhdetta erimielisyyksiin Venäjän sosialidemokraattien keskuudessa. 12. § olisi pitänyt sisältyä periaatteelliseen lausuntoon (sillä pienistä parannuksista ja reformeista käytävän jokapäiväisen taistelun suhde taisteluun lopullisesta päämäärästä on yleinen eikä erikoisesti Venäjää koskeva kysymys).

Tämän yleisen huomautuksen jälkeen siirryn käsittelemään eri pykäläiä.

1. §:ssä on hahmoteltu sosialidemokratian päämäärät yleensä. Maininta näistä päämääristä on tehty tavattoman lyhyesti ja hajanaisesti. Tosin paikallisen järjestön ohjelmassa ei ole voitu syventyä yksityiskohtiin, jotka puolueen ohjelmassa ovat *välttämättömiä*. Myöntäen tämän täydellisesti ja pitäen sangen hyödyllisenä ja tärkeänä „Pohjoisen liiton” päätöstä olla vaikenematta sosialidemokratian peruseriaateista paikallisenkaan järjestön ohjelmassa, pitäisin tässä tapauksessa vain tarpeellisena, että lisätään viittaus peruseriaatteiden yksityiskohtaisempaan esittelyyn. Toisin sanoen olisi pitänyt esim. mainita, että „Pohjoinen liitto” on *kansainvälisen* tieteellisen sosialismin kannalla (ohjelmassa ei ole missään kohdassa mainittu liikkeen kansainvälisestä luonteesta) ja hyväksyy „vallankumouksellisen marxilaisuuden” teorian. Tällaisen periaatteitaan koskevan yleisen huomautuksen rinnalle olisi voitu asettaa sellainen teesi kuin 1. §, mutta erikseen otettuna se (1. §) on riittämätön.

Venäjän sosialidemokraattiseen työväenpuolueeseen kuuluvana järjestönä olisi „Pohjoisen liiton” pitänyt osoittaa olevansa solidaarinen sen „Manifestin” kanssa ja hyödyllistä olisi „Pohjoisen liiton” ollut myös osoittaa solidaarisuutensa vaikkapa vain sen Venäjän sosialidemokraattien ohjelmaluonnoksen kanssa, jonka „Työn vapautus” ryhmä 80-luvulla laati. Tällainen viittaus olisi tarkemmin määriteltävä „Pohjoisen liiton” periaatteellisen asenteen ratkaisematta etukäteen kysymystä niistä muutoksista, jotka tässä luonnoksessa ovat välttämättömiä. Jommin kummin: *joko* on itsensä laadittava *täydellinen* esitys sosialidemokratian kaikista perusperiaatteista (s.o. itsensä luotava sosialidemokraattisen ohjelman periaatteellinen osa) *tahi* on julistettava täysin selvästi, että „Pohjoinen liitto” *hyväksyy* enemmän *tahi* vähemmän tunnetut, perustaksi otetut periaatteet. Sen sijaan kolmas tie, jonka ohjelma on valinnut — aivan hajanainen viittaus lopulliseen päämäärään — ei kelpaa.

2. § alkaa tavattoman epätarkasta, kaksimielisestä ja vaarallisesta julistuksesta: „pitäen sosialismia proletariaatin luokkaetuna”. Nämä sanat ikään kuin samaistavat sosialismin ja „proletariaatin luokkaedun”. Mutta tämä samaistaminen on *aivan väärin*. Nimenomaan nykyään, jolloin „proletariaatin luokkaetujen” *äärettömän ahdas* ymmärtäminen on levinnyt erittäin laajalle, on suorastaan sallimattomaa esittää sellaista formulaa, joka, jos se yleensä jotenkuten voidaan tunnustaa, niin ainoastaan sillä ehdolla, että sanonta: „luokkaetu” ymmärretään *erittäin laajasti*. „Luokkaetu” pakottaa proletaareja liittymään yhteen, taistelemaan kapitalisteja vastaan ja ajattelemaan itsensä vapauttamisen ehtoja. „Luokkaetu” tekee heidät hyvin vastaanottaviksi sosialismin suhteen. Mutta sosialismi, joka on proletariaatin luokkataistelun ideologiaa, alistuu ideologian synnyin, kehityksen ja lujittumisen yleisiin ehtoihin, s.o. perustuu inhimillisen tiedon koko materiaaliin, edellyttää tieteen korkeaa kehitystä, vaatii tieteellistä työtä j.n.e. j.n.e. Proletariaatin luokkataisteluun, joka kehittyi luonnonvoimaisesti kapitalististen suhteiden pohjalla, sosialismin *tuovat* ideologit. 2. pykälän sanamuoto taas valaisee kerrassaan väärin sosialismin todellista suhdetta luokkataisteluun. Eikä 2. §:ssä ole luokkataistelusta edes puhuttu. Se on sen toinen puutteellisuus.

3. § luonnehtii absolutismia riittämättömästi (ei ole osoitettu esimerkiksi sen yhteyttä maaorjuuden jätteisiin), osittain fraasimaisesti („rajoittamaton”) ja vetelästi (*yksilön „ignorointi”*). Edelleen, poliittisen vapauden saavuttaminen (olisi mainittava, että „Pohjoinen liitto” asettaa tämän tehtävän *koko puolueelle*) on välttämätöntä *ei ainoastaan* työläisten luokkataistelun täydelliselle kehitymiselle; olisi pitänyt muodossa tai toisessa osoittaa, että se on välttämätöntä myös koko yhteiskunnallisen kehityksen eduille.

„Itsevaltius edustaa ainoastaan hallitsevien luokkien etuja”. Se on epätarkkaa tahi väärin. Itsevaltius tyydyttää hallitsevien luokkien *vissejä* etuja pysytellen pystyssä osaksi talonpoikaisjoukkojen ja yleensä pientuottajain liikkumattomuuden varassa, osaksi pitäen tasapainoa vastakkaisten etujen välillä, muodostaen tiettyssä suhteessa myös itsenäisen järjestyneen poliittisen voiman. 3. pykälän sanamuoto on kerrassaan kelpaamaton siksi, että Venäjän itsevaltiuden ja porvariston herruuden typerä samaistaminen on meillä levinnyt hyvin laajalle.

„Ei sovi yhteen demokratian periaatteen kanssa”. Mitä varten tämä on sanottu, kun kerran demokratiasta ei vielä ole puhuttu mitään? Ja eikö muka itsevaltiuden kukistamisvaatimus ja poliittisen vapauden valtaamisvaatimus ilmaise juuri demokratian „periaatetta”? Tämä lause ei kelpaa. Sen asemesta olisi pitänyt osoittaa tarkemmin johdonmukaisuutemme ja *päättäväisyytemme* (porvarilliseen demokratiaan verrattuna) „demokratian periaatteen” ymmärtämisessä,—esim. olisi pitänyt tavalla tai toisella kuvata „demokraattisen perustuslain” käsite ja *sisältö* tahi sanoa „periaatteellisesta” vaatimuksestamme — *demokraattisesta tasavallasta*.

4. § on erittäin epätydyttävä. Sen sijaan, että puhutaan „laajan” vapauden „täydellisestä” hyväksikäyttämisestä (nämä ovat itse asiassa epämääräisiä fraaseja, jotka voidaan täydellisesti vaihtaa ja pitääkin vaihtaa täsmälliseen mainintaan demokraattisesta tasavallasta ja demokraattisesta perustuslaista, sillä „täydellisyys” juuri onkin johdonmukaista demokratismia),—sen sijaan olisi *ehdottomasti* pitänyt sanoa siitä, *ettei yksinomaan* työväenluokka ole kiinnostettu poliittisesta vapaudesta. Kun tästä vaietaan, niin se merkitsee, että „ekonomismin” huonoimmille muodoille

avataan ovet selko selälleen ja unohdetaan yleisdemokraattiset tehtävämme.

On kerrassaan väärin, että poliittisen vapauden toteuttaminen (?? saavuttaminen, valloittaminen) on „samanlainen” välttämättömyys proletariaatille kuin työpalkan korotus ja työpäivän lyhennys. Niin juuri, *ei samanlainen: tämä välttämättömyys on toista laatua, paljon monimutkaisempaa* laatua kuin työpalkan korottamisen y.m.s. välttämättömyys. Näiden kummankin laadun „välttämättömyyden” välillä oleva ero näkyy havainnollisesti esim. siitäkin, että itsevaltius on valmis antamaan (*ja todellakin joskus antaa*) työväenluokan eri kerroksille tahi ryhmille parannuksia niiden asemaan, *kunhan* vain nämä kerrokset sopisivat absolutismin kanssa. Käsiteltävänä oleva lause on kerrassaan sopimaton, sillä se ilmaisee „taloudellisen” materialismin tavatonta vulgärisointia ja sosialidemokraattisten käsitysten alentamista trade-unionismin tasolle.

Edelleen. „Tämän vuoksi”... on yllä sanotun *vuoksi* poistettava... „edessäolevassa taistelussa”... (s.o. taistelussa tsarismia vastaan, todennäköisesti?)... „socialidemokraatit esiintyisivät määrätyn luokkaohjelman ja vaatimuksin...”. *Poliittisen* ohjelmamme ja *poliittisten* vaatimustemme *luokka*-luonne ilmenee nimenomaan demokratismien täydellisyytenä ja johdonmukaisuutena. Ellei puhuta yksinomaan poliittisista vaatimuksista, vaan koko ohjelmastamme yleensä, niin sen luokkaluonteen tulee juontua itsestään ohjelmamme sisällöstä. On tarpeetonta puhua „*tietystä*” luokkaohjelmasta, vaan on itsensä suoraan ja täsmällisesti *määriteltävä, esitettävä, ilmaistava ja formuloitava* tämä luokkaohjelma.

„...Alistamatta liberaaliselle ohjelmalle...”. Tämä on suorastaan naurettavaa. Me esiinnyimme etummaisena demokraattisena puolueena ja yhtäkkiä teemme varauksen, että „emme alista”!! Ihan kuin lapset, jotka vastikään ovat päässeet pois „alistiksesta”!

„Alistumattomuutemme” liberaaleille ei pidä tulla ilmi alistumattomuutta koskevista fraaseista, vaan ohjelmamme (*ja tietenkin toimintamme*) luonteesta yleensä. Juuri sellainen poliittisten tehtävien ymmärtäminen, joka samaistaa (tahi vaikkapa vain rinnastaa) vapauden välttämättömyyden työpalkan korottamisen välttämättömyyden kanssa,

juuri ilmaiseekin sosialidemokratian alistumista liberaaleille.

4. §:n loppu ei myöskään kelpaa; sen arvostelu sisältyy kaikkeen edellä sanottuun.

Yleinen suhteemme kaikkeen demokratiaan yleensä on 5. §:ssä rajoitettu pelkkään yhteistoimintaan toisten puolueiden kanssa käytännöllisissä asioissa. Se on liian ahdasta. Jos sellaisia puolueita on olemassa, niin pitäisi (ei ohjelmassa, vaan erikoisessa edustajakokouksen päätöslauselmassa) mainita ne tarkasti ja määritellä tarkasti suhde sosialistivallankumouksellisiin, „Svobodaan” etc.* Ellei kysymys ole visseistä puolueista, vaan yleensä suhteesta muihin vallankumouksellisiin (*ja oppositio*-)suuntauksiin, niin se olisi pitänyt formuloida laajemmin toistamalla jossain muodossa „Kommunistisen manifestin” teesi siitä, että me kannatamme kaikkea vallankumouksellista liikettä olemassaolevaa järjestelmää vastaan⁴¹.

Ohjelman 6. § ei ole paikallaan. Se olisi pitänyt siirtää erikoiseen päätöslauselmaan ja sanoa *suoraan*, että kysymys on erimielisyyksistä (tahi kahdesta suuntauksesta) Venäjän sosialidemokratiassa. Se on enemmän kuin „monilukuiset väärinkäsitykset”. Erimielisyyksien formulointi on liian ahdas, sillä erimielisyydet *eivät lähimainkaan rajoitu* luokan ja puolueen sekoittamiseen. Vastaavassa teesissä olisi pitänyt päättävämmiin ja selvemmin esiintyä „marxilaisuuden arvostelua”, „ekonomismia”, poliittisten tehtäviemme typistämistä vastaan.

Mitä tulee kuudennen pykälän toiseen osaan, niin koska toiset pykälät (7, 14 y.m.) *selittävät* sitä, on sen arvostelu annettu näiden pykälien arvostelussa.

7. §, samoin kuin kaikki seuraavatkin (paitsi 12. §), pitää siirtää erikoiseen päätöslauselmaan eikä se saa kuulua välittömästi *ohjelmaan*.

Oman toiminnan „tehtävä” on 7. §:ssä muotoiltu ahtaasti. Meidän ei ole ainoastaan „kehitettävä proletariaatin itse-tietoisuutta”, vaan myös *järjestettävä* sitä poliittiseksi puolueeksi ja sitten *johdettava* sen taistelua (sekä taloudellista että poliittista).

Maininta siitä, että proletariaatti on asetettu „visseihin, konkreettisiin olosuhteisiin”, on liikaa. Se on joko jätettävä

* — et cetera — ja niin edespäin. *Toim.*

pois tahi itsensä on *määriteltävä* nämä olosuhteet (mutta se on tehtävä ohjelman toisissa kohdissa).

Se, että agitaatio on „ainoa” tehtävämme toteuttamiskeino, ei pidä paikkaansa. Ei lähimainkaan ainoa.

On riittämätöntä määritellä agitaatio „vaikutukseksi laajoihin työläiskerroksiin”. On puhuttava tämän vaikutuksen luonteesta. Poliittisesta *agitaatiosta* on sanottava suuremmin, päättävämmin, selvemmin ja yksityiskohtaisemmin: muussa tapauksessa ohjelma, joka vaikenee varsinaisesta poliittisesta agitaatiosta ja puhuu kokonaisuudessa kahdessa pykälässä (14. ja 15.) taloudellisesta agitaatiosta, joutuu (vasten tahtoaan) „ekonomismiin”. Olisi pitänyt erikoisesti korostaa, että on harjoitettava agitaatiota poliittisen ja taloudellisen, elämäntapojen ja kansallisen sorron *kaikkien* ilmentymien johdosta, *painakoon tämä sorto mitä luokkia tahi väestökerroksia tahansa*, että on välttämätöntä (sosialidemokraateille) olla kaikkien etunenässä silloin, kun tapahtuu joitain yhteentörmäyksiä hallituksen kanssa y.m.s., ja vasta sitten viitattava agitaatiokeinoihin (suullinen, sanomalehdet, lentolehtiset, mielenosoitukset y.m. j.n.e.).

8. §. Alku on tarpeetonta toistamista.

„Myöntää propagandan *ainoastaan* sikäli” j.n.e. Se ei ole oikein. Propagandalla ei ole ainoastaan tämä merkitys, ei ainoastaan „agitaattorien valmentaminen”, vaan myös tietoisuuden levittäminen yleensä. Ohjelma vääntää jouta liian kovasti toiseen suuntaan. Jos oli esiinnyttävä sellaista propagandaa vastaan, jonka joku on liaksi irroittanut agitaation tehtävistä, niin olisi parempi sanoa: „propagandaa harjoitettaessa on *erikoisesti* pidettävä silmällä agitaattorien valmennustehtävää”, tai jotenkin siihen tapaan. Mutta ei saa *koko* propagandaa rajoittaa „kokeneiden ja taitavien agitaattorien” valmentamiseen, ei saa „kieltää” pelkästään „joidenkin yksityisten tietoisten työläisten” valmentamista. Me pidämme sitä riittämättömänä, mutta emme „kiellä” sitä. Sen vuoksi 8. pykälän toinen osa (sanoista: „suhtautuen kielteisesti”) on poistettava kokonaan.

9. §. Sisällöltään hyväksyn sen täydellisesti. Olisi ehkä lisättävä: „yhteiskunnallisen elämän *mitä* erilaisimpien tosiasiajn ja hallituksen toimenpiteiden johdosta...”.

„Parhaimpana keinona” asemesta olisi tarkempi: „*eräänä* parhaimpana keinona”.

Vain pykälän loppu on epätydyttävä. Mielenosoitukset ja manifestaatiot eivät yhdistä *eikä* niiden pidä yhdistää *yksinomaan* työläisiä (*eikä* manifestaatioiden kautta „yhdistyminen” ole riittävää, koska me kerran haluamme yhdistää järjestöllisesti, välittömästi ja ainiaaksi eikä vain yhtä tapausta varten) „...Kehittäen heissä *täten*...”. Tämä on joko epätarkasti: *pelkillä* manifestaatioilla ei tietoisuutta kehitetä, tahi se on tarpeeton (on jo sanottu, että eräänä parhaimpana keinona).

Olisi kai hyödyksi lisätä manifestaatioiden *järjestämisen* välttämättömyydestä, niiden valmistelusta, toimeenpanosta y.m.

Yleensä puhuen, kun ohjelmasta puuttuu vähäisinkin maininta siitä, että pitää kiinnittää suurta huomiota *vallankumoukselliseen organisaatioon*, ja sitä paitsi yleisvenäläiseen, taisteluhenkiseen organisaatioon, niin on se *suuri puutteellisuus*. Kun kerran puhutaan agitaatiosta, propagandasta, lakoista y.m., niin on suorastaan anteeksiantamaton vaieta *vallankumouksellisesta järjestöstä*.

10. §. Pitäisi lisätä, että toukokuun 1 päivästä pitää tulla meillä myös mielenosoitus *itsevaltiutta vastaan*, poliittisen vapauden vaatimus. Juhlan kansainväliseen merkitykseen viittaaminen ei riitä. Siihen on liitettävä myös taistelu päivänpolttavimpien *kansallisten* poliittisten vaatimusten puolesta.

11. §. Ajatus on erittäin hyvä. Mutta se on ilmaistu kovin ahtaasti. Sanottakoon vaikkapa „muun muassa”, sillä mielenosoituksia on järjestettävä myös Kommuunin vuosipäivän ja monen muun johdosta. Tai sanottakoon „erikoisesti”, sillä syntyy sellainen käsitys, ikään kuin muusta syystä ei olisi tarpeen järjestää.

Edelleen. Helmikuun 19 pnä ei saa kääntyä (lentolehtisissä) *yksistään* työläisten puoleen. Puhumattakaan siitä, että mielenosoituksissa ja lentolehtisissä niiden johdosta me yleensä aina käännyimme koko kansan ja jopa koko maailman puoleen, niin helmikuun 19 pnä pitää kääntyä myös *talonpoikaiston* puoleen. Ja kun on käännyttävä talonpoikaiston puoleen, niin se merkitsee, että on laadittava sosialidemokraattinen politiikka agraarikysymyksessä. Ohjelma ei kajoa tähän kysymykseen, ja me ymmärrämme täydellisesti, että paikallisjärjestöllä mahdollisesti ei ole aikaa tai voimia syventyäkseen siihen. Mutta olisi ehdottomasti edes

mainittava siitä jossain muodossa, jossain sellaisessa yhteydessä, kun se on Venäjän sosialidemokraattisessa kirjallisuudessa ja käytännöllisessä liikkeessämme* yritetty asettaa.

11. §:n loppuosa ei kelpaa („ainoastaan *luokan* voima” — minkä? yksistäänkö työväenluokan?). Pitäisi jättää pois.

12. §. „Kaikin tavoin” me emme voi emmekä tule myötävaikuttamaan työläisten aseman parantamiseen nykyoloissa. Esim. zubatovilaiseen tapaan me emme voi myötävaikuttaa emmekä edes zubatovilaisen turmeluksenkaan oloissa tule myötävaikuttamaan. Me taistelemme ainoastaan sellaisen työläisten aseman parantamisen puolesta, joka *kohottaa* heidän luokkataistelukykyään, t.s. jolloin olojen parantamista *ei yhdistetä* poliittisen tietoisuuden turmelemiseen, poliisiholhoukseen, paikkakunnalle kiinnittämiseen, „hyväntekijälle” orjuuteen joutumiseen, ihmisarvon alentamiseen y.m. y.m. Juuri Venäjällä, missä itsevaltius on niin taipuvainen (ja *käy* yhä taipuvaisemmaksi) *ostamaan itsensä irti* vallankumouksesta erilaisilla antipaloilla ja valereformeilla, me olemme velvolliset tekemään jyrkän rajan itsemme ja kaikenlaisten „reformaattoerien” välillä. Mekin taistelemme reformien puolesta, mutta nimenomaan emme „kaikin tavoin”, vaan *ainoastaan* sosialidemokraattisesti, ainoastaan vallankumouksellisesti me taistelemme reformien puolesta.

13. § on jätetty pois edustajakokouksen päätöksellä. Se pitikin jättää pois.

14. § muotoilee liian ahtaasti taloudellisen agitaation sisällön ja tehtävät. Se ei rajoitu yksinomaan lakkoihin. „Parempia ehtoja” me emme tarvitse ainoastaan kulttuurillista, vaan nimenomaan proletariaatin vallankumouksellista kehitystä varten. Sosialidemokratian „aktiivinen osuus” lakkojen aikana ei rajoitu siihen, että herätetään taisteluun *taloudellisen aseman parantamisen puolesta*. Lakkoja (samoin kuin taloudellista agitaatiota yleensäkin) on *aina* käytettävä siihenkin, että niillä herätetään *vallankumoukselliseen* taisteluun vapauden ja sosialismin puolesta. Lakkoja on käytettävä myös *poliittiseen* agitaatioon.

* Esimerkiksi työläismielenosoitusten järjestämisyritykset talonpoikain ruoskinnan johdosta j.n.e.

15. § on myös kovin epätydyttävä. Lakot eivät ole „paras” taistelukeino, vaan ainoastaan *eräs* keino, eikä sekään aina ehdottomasti parhaimpia keinoja. On myönnettävä lakkojen merkitys ja käytettävä niitä aina hyväksi ja johdettava niitä, mutta niiden merkityksen liioittelu on sitä vaarallisempaa, mitä kovemmin „ekonomismi” on tehnyt sitä.

Se, mitä edelleen puhutaan lakoista, on tarpeetonta: se on sanottu jo 14. §:ssä. Riittäisi viittaa taloudellisen taistelun johtamiseen yleensä. Tämä johtaminen ilmenee joskus siinäkin, että hillitään lakkoon ryhtymästä. Ohjelmassa on sanottu liian absoluuttisesti ja juuri siksi liian suppeasti. Olisi pitänyt sanoa yleensä tästä tehtävästä, proletariaatin taloudellisen taistelun johtamisesta, tämän taistelun tekemisestä järjestyneemmäksi ja tietoisemmaksi, työläisten ammattiliittojen perustamisesta ja siitä, että on pyrittävä laajentamaan ne yleisvenäläisiksi liitoiksi, jokaisen lakon, taloudellisen sarron ilmentymän y.m. käyttämisestä mitä laajimman sosialistisen ja vallankumouksellisen propagandan ja agitaation tarkoituksiin.

15. pykälän loppuosa *supistaa* tämän agitaation tehtäviä aivan kuin asettaen poliittisen agitaation käyttämisen ehdoksi poliisiesiintymiset etc. Itse asiassa on pyrittävä käyttämään poliittista agitaatiota (ja edes jossain määrin taitavien johtajien ollessa johdossa on se täysin mahdollista) jo *ennen* „ylienkelien” esiintymistäkin ja niiden esiintymisistä *riippumatta*. Pitäisi sanoa yleisemmin: „käytettävä ylipäänsä kaikkia aiheita poliittisen agitaation harjoittamiseen” j.n.e.

15. §:n loppuosa on niin ikään väärä. „Yleislakoista” meidän on sitä vähemmän sopivaa puhua, mitä vähemmän meillä Venäjällä on mahdollisuuksia *valmistella* niitä. Ja yleensäkin ei ole syytä *erikoisesti* puhua ohjelmassa „yleis”-lakoista (palauttakaa mieleenne typerä „yleislakko” kirjassessa „Kuka suorittaa poliittisen vallankumouksen?”⁴². Ovathan sellaisetkin väärinkäsitykset mahdollisia). Myös lakkojen julistaminen „*parhaaksi tietoisuuden* kehittämisen keinoksi” on kerrassaan väärin.

Yleensä ja kokonaisuudessaan olisi ohjelman vakava uudestaanmuokkaus erittäin suotavaa. Yleensäkin olisi suotavaa, että „Pohjoinen liitto” osallistuisi aktiivisesti sekä *vallankumouksellisen* sosialidemokratian *puolueeksi*

yhdistämiseen että myös puolueohjelman laadintaan. Omasta puolestaan „Zarjan” ja „Iskran” toimitus toivoo voivansa lähiaikoina tiedottaa „Pohjoiselle liitolle” oman luonnoksensa (joka huomattavalta osaltaan on jo valmis) ja toivoo, että „Pohjoinen liitto” osallistuu sen korjailuun, levittämiseen ja valmistelutyöhön sen hyväksymiseksi koko puolueessa.

Kirjoitettu huhtikuussa 1902

Julkaistu ensi kerran v. 1923

*Julkaistaan
käsikirjoituksen mukaan*
